

Het bruto-nettotraject voor (her)intredende vrouwen

In dit artikel doen de auteurs verslag van een onderzoek naar de invloed van inkomensregelingen en kinderopvang op het arbeidsmarktaanbod van vrouwen. De conclusie luidt dat de achterstand van Nederlandse vrouwen op de arbeidsmarkt voor een deel kan worden verklaard door de belemmerende werking van inkomensregelingen en het nagenoeg ontbreken van kinderopvang.

DRS. M. BRUYN-HUNDT — DRS. D. VAN DER LINDEN*

De participatiegraad van Nederlandse vrouwen op de arbeidsmarkt is een van de laagste in de OESO: alleen in Spanje, Ierland en Italië werken minder vrouwen dan in Nederland. Nederland is echter koploper met het aantal in deeltijd werkende vrouwen: 54% van alle vrouwen werkt in deeltijd¹. Deze achterstand kan ten dele historisch verklaard worden. Toen in de tweede helft van de 19e eeuw een bescheiden proces van industrialisatie in Nederland optrad, stroomden de vrouwen niet, zoals in Engeland, in groten getale naar de fabrieken. Er waren voldoende mannen beschikbaar. Nederlandse vrouwen behoefden in de eerste en tweede wereldoorlog in deze eeuw niet de plaats van de mannen in te nemen om de produktie op gang te houden. Na de tweede wereldoorlog was de arbeidsmarktparticipatie van, vooral gehuwde, vrouwen zeer laag. De wetgeving die na de tweede wereldoorlog tot stand kwam, was daardoor geheel afgestemd op de man als kostwinner en de vrouw als huisvrouw. Regelingen die kostwinners bevoordelen, werken ontmoedigend voor hun partners. Als Nederlandse vrouwen wel deelnemen aan de arbeidsmarkt, werken zij meestal in deeltijd. Het gemiddeld besteedbaar inkomen van vrouwen was daardoor in 1985 f 13.700 (gehuwde vrouwen f 10.900) tegenover f 26.100 voor mannen.

Deze gegevens vormen de achtergrond voor een studie over de invloed van materiële prikkels op het arbeidsaanbod van vrouwen in opdracht van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek (OSA) door de Economische Faculteit van de Universiteit van Amsterdam². De OSA vroeg een internationale verkenning te maken over de invloed van fiscale- en sociale zekerheidsregelingen, inkomensprijzen en kinderopvang. Tevens werd gevraagd een inventarisatie van bestaande beleidsmaatregelen in Nederland en de aan- of ontmoedigende werking van deze maatregelen op de arbeidsmarktparticipatie van Nederlandse vrouwen aan te geven. Het was binnen het kader van deze opdracht niet mogelijk alle Europese regelingen te bestuderen, daarom werd in overleg met de OSA besloten regelingen in België, Engeland, Duitsland en Zweden te bekijken. De onderzoekers hebben zich moeten beper-

ken tot de belastingwetgeving en de sociale zekerheidsstelsels.

Het 'secondary-worker' model

Als theoretische achtergrond werd het z.g. 'secondary-worker' model gekozen, dat is een neo-klassiek micro-simulatiemodel³. Het model veronderstelt dat een individu zoveel uren arbeid op de arbeidsmarkt aanbiedt dat de verhouding tussen het marginale nut van vrije tijd en inkomen gelijk is aan de reële loonvoet. Het individu wordt verondersteld volledige informatie te hebben over de mogelijkheden en zekerheid van het te verdienen loon en het niet-arbeidsinkomen. Het individu kiest, binnen de totaal beschikbare tijd, de voor hem meest optimale combinatie van betaalde arbeid en vrije tijd. Dat wil zeggen dat hij die combinatie kiest waarbij zijn preferentiecurve raakt aan de budgetlijn. De budgetlijn wordt bepaald door het totaal aantal beschikbare uren en de reële loonvoet. Het 'secondary-worker' model is een uitbreiding van dit neo-klassieke model voor gehuwde of samenwonende vrouwen. Het model veronderstelt, dat de man zijn arbeidsaanbod bepaalt onafhankelijk van het arbeidsaanbod van zijn partner. De vrouw bepaalt haar arbeidsaanbod daarna, waarbij zij het arbeidsinkomen van de man als gegeven beschouwt. Het arbeidsaanbod van de man hangt af van zijn netto-loonvoet, zijn niet-arbeidsinkomen en zijn preferenties. Het

* De auteurs zijn verbonden aan de Universiteit van Amsterdam.
1. Sociaal en Cultureel Planbureau, *Sociaal en cultureel rapport 1988*, Rijswijk, 1988, blz. 446.
2. M. Bruyn-Hundt en Th. van der Linden, *De invloed van materiële prikkels op het arbeidsaanbod van vrouwen*, onderzoek in opdracht van de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, 1989.
3. A.J.M. Hagenaars, *Female labour supply in microsimulation models*, Erasmus Universiteit, Rotterdam in: H.G. Petersen (red.), *Micro-simulation models: prospects and limitations*, Universität Giessen, 1988.

arbeidsaanbod van de vrouw hangt af van haar netto-loonvoet, haar niet-arbeidsinkomen (waaronder het arbeidsinkomen van de man) en haar preferenties. Het 'secondary-worker' model werd gekozen omdat de arbeidsparticipatie van Nederlandse vrouwen laag is, de meeste vrouwen in deeltijd werken en het aantal uren dat mannen aan huishoudelijk werk besteden gering is⁴. Toepassing van dit model betekent dat het arbeidsaanbod van vrouwen afhangt van de netto toevoeging aan het gezinsinkomen als zij tot de arbeidsmarkt toetreedt, meer uren wil gaan werken of omgekeerd van het netto verlies aan gezinsinkomen als zij uit de arbeidsmarkt treedt.

Inkomensregelingen in Nederland

In het onderzoek worden drie groepen inkomensregelingen onderscheiden die het arbeidsaanbod van vrouwen kunnen aan- of ontmoedigen plus regelingen die de combinatie van betaald en onbetaald werk kunnen vergemakkelijken. Bij de inkomensregelingen gaat het om z.g. impliciete partnerheffingen, dat zijn regelingen die het inkomen van de ene partner koppelen aan dat van de andere partner, zodat een stijging van het inkomen van de ene partner leidt tot een extra heffing voor de andere partner. Een voorbeeld is de tweeverdienerswetgeving in de loon- en inkomstenbelasting. Verder zijn er inkomensregelingen die tot een materieel verschil in uitkeringsrechten tussen mannen en vrouwen leiden, een voorbeeld is de RWW. Gehuwde of samenwonende vrouwen krijgen minder vaak een RWW-uitkering dan gehuwde of samenwonende mannen, omdat het recht op uitkering afhankelijk is van het inkomen van de partner. Een derde groep is de inkomensafhankelijke subsidies en retributies, waarvan de omvang afhangt van het gezinsinkomen. Regelingen die de combinatie van betaald en onbetaald werk vergemakkelijken zijn onder andere zwangerschaps- en bevallingsverlof, ouderschapsverlof, en kinderopvang. In dit artikel wordt de nadruk gelegd op de impliciete partnerheffingen. Deze vergroten het bruto-netto traject voor vrouwen, omdat zij de netto toevoeging aan het gezinsinkomen door het buitenshuis werken van gehuwde of samenwonende vrouwen verkleinen.

Impliciete partnerheffingen

Een impliciete partnerheffing ontstaat wanneer een regeling het inkomen van partners koppelt, waardoor een stijging van het inkomen van de ene partner leidt tot een extra heffing op het inkomen van de andere partner.

De loon- en inkomstenbelasting

De loon- en inkomstenbelasting kent een algemene belastingvrije som voor ieder individu van in 1989 f 7.415. De belastingvrije som van de afhankelijke partner wordt doorgeschoven naar de kostwinner. Het belastingregime geldt voor allen die samenwonen en een gezamenlijke huishouding voeren. Als de afhankelijke partner tot de arbeidsmarkt toetreedt en zelf haar belastingvrije som gaat gebruiken, wordt de belasting op het inkomen van de (voormalige) kostwinner hoger omdat hij dan slechts één maal de belastingvrije som toegekend krijgt. De eerste verdiener gaat meer belasting betalen, namelijk zijn marginale tarief over het bedrag waarmee zijn belastingvrije voet vermindert. Deze extra belasting noemen wij een 'impliciete partnerheffing'. De tabel geeft aan welk percentage van het bruto-inkomen mensen in verschillende levenssituaties aan belasting en sociale premies betalen.

Tabel. Loonbelasting en sociale premies in procenten van het eigen bruto inkomen

Inkomen <i>f</i>	IB + soc. pr. alleenst.	IB + soc. pr. alleenverd.	IB + soc. pr. tweeverd.	5	6	7
1	2	3	4			
5.000	19	19	19	29	41	47
10.000	19	19	20	34	43	50
15.000	20	19	23	33	39	44
25.000	25	23	29	34	38	41
45.000	37	34	39	43	44	46

5 = IB + sociale premies + voetoverheveling, partner minimumloon.

6 = IB + sociale premies + voetoverheveling, partner modaal.

7 = IB + sociale premies + voetoverheveling, partner 1,5 keer modaal.

De partner van de minimumloner die f 15.000 bruto verdient, voegt door haar arbeid buitenshuis (100-33) maal f 5.000 = f 10.050 aan het gezinsinkomen toe. Heeft de eerste verdiener een inkomen van 1,5 maal modaal, dan voegt de tweede verdiener slechts (100-44) van f 15.000, dat is f 8.400 aan het netto gezinsinkomen toe. Ook het belastingregime-Oort, dat per 1 januari 1990 in werking zal treden kent een soortgelijke regeling. De z.g. 'basisaf trek' bedraagt f 4.500. De afhankelijke partner kan haar basisaf trek overdragen aan haar kostwinner, die dan een dubbele basisaf trek krijgt. Onder Oort neemt de druk op het tweede inkomen van f 15.000 door de impliciete partnerheffing toe van 23 tot 34% als de partner het minimumloon of modaal verdient en tot 38% als de partner 1,5 maal modaal verdient.

De drukverzwaring door de voetoverheveling als men het netto-inkomen van de tweede verdiener met en zonder voetoverheveling vergelijkt, is voor een bruto-inkomen van f 15.000 13% als de eerste verdiener het minimumloon en 42,9% als de eerste verdiener 1,5 maal modaal verdient. Deze drukverzwaring zou de basis kunnen vormen voor een schatting met een arbeidsaanbodselasticiteit van het aantal vrouwen dat door de voetoverheveling niet aan de arbeidsmarkt deelneemt. Er zijn in Nederland ongeveer 2.000.000 personen, waarvan de partner een belastingverlichting ontvangt. Als wij er bij een voorzichtige benadering van uit zouden gaan, dat voor de gehele groep afhankelijke partners een arbeidsaanbodselasticiteit van 1 zou gelden en men een elasticiteit zou mogen toepassen voor een netto verandering van het inkomen van 13 à 42,9%, dan zouden door de voetoverheveling 260.000 tot 860.000 vrouwen ontmoedigd worden.

Van de in het onderzoek betrokken landen is Zweden het enige land dat, juist met het oog op de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen, de belastingheffing volledig heeft geïndividualiseerd. België en Engeland kennen een systeem van samenvoeging, terwijl men in Duitsland kan kiezen tussen afzonderlijke heffing of splitsing van het inkomen na samenvoeging. Het was niet mogelijk binnen het kader van het onderzoek na te gaan hoe groot de impliciete partnerheffingen in deze drie landen zijn.

De Toeslagenwet

De Toeslagenwet in de sociale zekerheid is een onderdeel van de stelselherziening sociale zekerheid. De wet geeft recht op een toeslag aan allen wier uitkering krachtens de Ziektewet (ZW), de nieuwe Wachtgeld- en Werkloosheidsverzekering (WW), de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW), de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) of de Wet Arbeidsongeschiktheidsvoorziening Militairen (WAMIL) beneden het sociale minimum ligt. De toeslag bedraagt maximaal 30% van het

4. SCP, op.cit., blz. 468 en 484.

netto minimumloon voor gehuwd en ongehuwd samenwonende partners. Het inkomen van de tot de arbeidsmarkt toetredende partner wordt gedurende twee jaar vrijgesteld voor 5% van het minimumloon en voor zover het inkomen van deze partner meer bedraagt wordt 30% van het meerdere vrijgesteld tot ten hoogste 15% van het minimumloon. Vanwege het ontmoedigende karakter wordt vanaf 1990 van het recht op een toeslag uitgesloten de gehuwde wiens echtgenoot geboren is na 31 december 1971, tenzij tot zijn huishouden behoort een eigen, aangehuwd of pleegkind dat jonger is dan 12 jaar. Met andere woorden: voor de z.g. 1990-generatie wordt deze impliciete partnerheffing afgeschaft, tenzij er kinderen jonger dan 12 jaar zijn.

Het verlies van de toeslag als de afhankelijke partner buitenshuis gaat werken, leidt er toe dat de tot de arbeidsmarkt toegetreden partner met een bruto inkomen van f 15.000 al direct na haar intrede 66% van haar inkomen ziet verdwijnen, ook in de vrijlatingsperiode. Verdient zij bruto f 25.000 dan is de druk op haar inkomen 54%. Eind 1988 waren er ruim 83.000 paren die een toeslag op een AAW/WAO-uitkering ontvingen. Voor de overige verzekeringen is het aantal toeslagen onbekend.

In geen van de onderzochte landen bestaat de mogelijkheid van een kostwinnerstoeslag voor alle sociale verzekeringswetten. De onderzochte systemen kennen allen verzekerings-elementen (inkomensvervangende uitkeringen zijn loon-gerelateerd) en behoefte-elementen (de uitkering voorziet in een minimum gezinsbehoefte). De Duitse regelingen zijn sterk verzekeringsgericht, de Engelse regelingen daarentegen zijn sterk gericht op de minimum gezinsbehoefte. De overige regelingen zitten tussen deze beide systemen in. Zweden kent in het geheel geen kostwinnerstoelagen, evenmin als Duitsland. België kent kostwinnerstoelagen in de werkloosheidsverzekering en de invaliditeitsverzekering. Engeland kent een kostwinners-toeslag in de werkloosheidsverzekering.

De AOW-toeslag

Ieder die de 65-jarige leeftijd bereikt ontvangt naast zijn eigen AOW van 70% van het netto minimumloon een toeslag voor de jongere afhankelijke partner van 30% van het netto minimumloon, waarbij een vrijlatingsbedrag geldt van 15% van het minimumloon en eenderde van het bedrag dat daarboven ligt. Het zal niet veel voorkomen dat de jongere partner van een AOW-er overweegt tot de arbeidsmarkt toe te treden. Wel, dat zij overweegt zich terug te trekken van de arbeidsmarkt. Als zij bruto f 15.000 verdient, betaalt zij zelf als tweeverdiener aan belasting en premies inclusief de impliciete partnerheffing als gevolg van de voetoverheveling 33%. De wegvallende AOW-toeslag verhoogt deze druk tot 66%, ofwel het gezinsinkomen vermindert netto met 34% als zij van de arbeidsmarkt terugtreedt. Eind 1988 waren er ongeveer 185.000 gehuwd en ongehuwd samenwonenden die deze AOW-toeslag ontvingen. In geen van de onderzochte landen hebben de onderzoekers een toeslag aangetroffen die met de Nederlandse AOW-toeslag vergeleken kan worden. Engeland kent een hoger basispensioen voor een man met een afhankelijke vrouw. België kent een verplicht loongerelateerd ouderdomspensioen met een hoger uitkeringspercentage voor mannen met een afhankelijke vrouw. Zweden kent een bodpensioen waarvan de uitkering, net als in Nederland, gedifferentieerd is naar de leefsituatie.

De RWW, de ABW, de IOAW en de IOAZ

De uitkeringen krachtens de Rijksgroepsregeling Werkloze Werknemers, de Algemene Bijstandswet en andere bijstandsregelingen, de Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte werknemers, de Wet Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte Zelfstandigen hebben gemeen dat zij rekening

houden met het inkomen uit of in verband met arbeid van de partner. Indien sprake is van een afhankelijke partner heeft de uitkeringsgerechtigde recht op een uitkering van 100% van het netto minimumloon. Als de afhankelijke partner toetreedt tot de arbeidsmarkt voegt zij pas iets toe aan het netto-gezinsinkomen als zij meer dan het bruto minimumloon verdient, behalve gedurende de vrijlatingsperiode van twee jaar. In de eerste twee jaar geldt een beperkte vrijlating, waardoor de druk op het inkomen van de tweede verdiener 80 à 90% is. In 1988 waren er 120.000 huishoudingen met afhankelijke partner die een RWW-, ABW-, of IOAW-uitkering ontvingen.

Alle onderzochte landen kennen bijstandsregelingen waarbij de gezinsbehoefte de basis zijn voor de uitkeringen. Deze regelingen zijn zo verschillend en complex, dat het binnen het kader van deze studie niet mogelijk was de regelingen met elkaar te vergelijken.

De Wet Studiefinanciering

De Wet Studiefinanciering houdt bij het vaststellen van de beurs rekening met het inkomen van de studerende zelf, zijn ouders en met het inkomen van de partner. Bij het vaststellen van de aflossing wordt rekening gehouden met het inkomen van de gewezen beurstrekker en zijn partner. De regeling is bijzonder ingewikkeld en ondoorzichtig. Hoewel strikt genomen niet van een impliciete partnerheffing kan worden gesproken, omdat met het inkomen van alle ouders rekening wordt gehouden, leidt vooral de progressieve wijze waarop rekening wordt gehouden het inkomen van de moeder van de studerende tot grote gevolgen. De moeder die f 15.000 bruto verdient, ziet de druk op haar inkomen toenemen van 33% naar 43% als de vader het minimumloon verdient. Verdient de vader modaal dan neemt de druk op haar inkomen toe tot 58%, verdient de vader 1,5 maal modaal dan wordt de druk op haar inkomen 49%. Het aantal moeders dat door deze regeling wordt getroffen is onbekend. Het was niet mogelijk de studiefinancieringsstelsels in andere landen te onderzoeken.

Materieel verschillende uitkeringsrechten

Dit zijn regelingen die sexeneutraal zijn geformuleerd, maar waardoor in de praktijk vrouwen minder rechten krijgen dan mannen. Vrouwen hebben aanzienlijk vaker dan mannen een arbeidscontract dat niet valt onder art. 1637a van het Burgerlijk Wetboek. Wie geen arbeidscontract heeft dat valt onder 1637a van het BW heeft geen recht op de bescherming van de sociale werknemersverzekeringen. Huishoudelijk personeel, dat in dienst van een natuurlijk persoon op minder dan 3 dagen werkzaam is, valt buiten de bescherming. Ruim 30.000 z.g. alfa-hulpen in de gezinszorg vallen door een gekunstelde constructie onder deze regeling voor huishoudelijk personeel. Ook thuiswerkers, afroepcontractanten, kleine deeltijdwerkers, mensen met tijdelijke contracten en dergelijke hebben meestal geen recht op een werkloosheidsuitkering, een uitkering bij ziekte, vakantiedagen of een vakantie-uitkering, bescherming bij ontslag, of het wettelijk minimum(uur)loon.

Het z.g. witte-vlekkenonderzoek, dat het CBS in opdracht van de Pensioenkamer heeft verricht, wijst uit dat 18% van alle werknemers in Nederland geen aanvullend pensioen heeft. Vrouwen maken 60% uit van de witte vlek, terwijl zij slechts 37% van de afhankelijke beroepsbevolking uitmaken. Uit het onderzoek blijkt dat vrouwen vaker dan mannen worden uitgesloten van een pensioenregeling, andere toetredingsvoorwaarden krijgen en anders behandeld worden wat betreft opbouwperiode, premiebijdrage en nabestaandenvoorzieningen. Een van de belangrijkste oorzaken is, dat de franchise in veel gevallen te hoog

is om in aanmerking te komen voor aanvullend pensioen. Verdeling van betaalde arbeid tussen man en vrouw leidt tot een lager gezinspensioen dan het ouderdompensioen van een alleenverdiener met hetzelfde actieve inkomen. De regeling van de pensioenen stimuleert vrouwen niet om aan de betaalde arbeid deel te nemen.

Inkomensafhankelijke subsidies en retributies

Zowel de uitkeringen als de voorzieningen in het kader van de Algemene Bijstandswet zijn afhankelijk van het gezinsinkomen. De individuele huursubsidie, de regeling premiekoopwoningen, de ouderbijdragen voor kinderdagverblijven, de retributieregeling gezinsverzorging, de tegemoetkoming in de studiekosten, de buitengewone lastenaf trek ziektekosten en nog enkele regelingen voor ambtenaren en militairen houden rekening met de grootte van het gezinsinkomen. Al deze regelingen ontmoedigen mensen deel te nemen aan de arbeidsmarkt. Dat is geen reden om deze regelingen af te schaffen of ze selectief toe te passen. De regelingen kunnen, zeker als ze cumulatief voorkomen, vrouwen ontmoedigen. De bijdrageregeling kinderdagverblijven bij voorbeeld betekent dat van iedere extra verdienste de gulden behalve de normale belasting en premies 25% à 40% naar de kinderdagverblijven gaat. De regeling premiekoopwoningen is buitengewoon ontmoedigend. Wie een huis koopt kan ouderheids subsidie krijgen variërend van f 10.000 tot f 41.000, in jaarlijkse bedragen van f 3.600. De omvang van de subsidie hangt af van de grootte van het belastbaar gezinsinkomen. De toetsing van het gezinsinkomen vindt een maal in de vijf jaar plaats. Een stijging van het belastbaar gezinsinkomen van f 1 tot f 5.000 kan leiden tot een subsidievermindering van f 7.500 à f 10.000. Dat is een marginale druk op het tweede inkomen van 300 à 400%. Huishoudens trachten deze vermindering van subsidie te ontgaan door in het toetsingsjaar af te zien van een tweede inkomen: vrouwen verlaten in dat jaar de arbeidsmarkt.

Voorzieningen voor kinderopvang

Onderzoek heeft uitgewezen dat nog geen kwart van de moeders die hun eerste kind kregen, na de bevalling bleef werken⁵. Onlangs heeft de Tweede Kamer besloten het zwangerschaps- en bevallingsverlof te verlengen tot 16 weken. Hoewel dit voorstel er toe bij kan dragen dat minder jonge moeders de arbeidsmarkt vaarwel zeggen als hun eerste kind geboren wordt, blijkt uit een recente ILO-publicatie dat het Nederlandse ouderschapsverlof internationaal gezien nog steeds erg mager is. Nederland kent een onbetaald ouderschapsverlof, waardoor beide ouders gedurende een half jaar hun betaalde arbeid mogen terugbrengen tot 20 uur per week. Vooral in de Scandinavische en Oosteuropese landen is het ouderschapsverlof langer en wordt het (gedeeltelijk) betaald, maar ook andere Westeuropese landen zoals België en West-Duitsland hebben een beter ouderschapsverlof⁶.

Dagopvang voor kinderen jonger dan 4 jaar is in Nederland slechts voor 3% van de kinderen beschikbaar⁷. Wie zeker wil zijn van opvang, moet haar kind reeds voor de conceptie aanmelden, want de gemiddelde wachttijd is 11,6 maanden⁸. Hoewel dagopvang die het ouders mogelijk maakt een betaalde baan te hebben, overal schaars is in verhouding tot de vraag, is zowel het aantal kindplaatsen als de kwaliteit in vooral de Scandinavische en Oosteuropese landen beter dan in Nederland, maar ook België slaat wat dit betreft geen gek figuur⁹. In België, Zweden en

Noorwegen bij voorbeeld is opvang geregeld voor 25% van de kinderen van 0-3 jaar, terwijl het voorzieningsniveau in Denemarken bij de 40% ligt¹⁰.

Samenvatting en conclusie

De participatiegraad van Nederlandse vrouwen is een van de laagste in Europa. Het percentage vrouwen dat in deeltijd werkt is nergens zo hoog als in Nederland. Nederland kent veel financiële faciliteiten voor de kostwinner. Zij leiden er toe dat vrouwen waarvan de partner uitkeringsgerechtigde is krachtens de RWW, de IOAW, de IOAZ pas iets aan het netto gezinsinkomen toevoegen als zij bruto tenminste f 25.000 per jaar verdienen. Er zijn tenminste 120.000 vrouwen in Nederland met zo'n partner.

De partners van uitkeringsgerechtigden met een toeslag krachtens de Toeslagenwet en de AOW houden 34% van hun inkomen netto over als zij bruto f 15.000 verdienen. Er zijn 270.000 vrouwen in Nederland met een partner met zo'n toeslag. De voetoverheveling of alleenverdienerstoeslag in de loon- en inkomstenbelasting leidt er toe dat een vrouw die bruto f 15.000 verdient, daarvan 56 tot 67% overhoudt, afhankelijk van het inkomen van de man. Er zijn in Nederland ruim 2 miljoen huishoudens die de alleenverdienerstoeslag ontvingen.

Afschaffing van deze kostwinnersfaciliteiten ligt voor de hand: het zou een flink voordeel betekenen voor de collectieve sector en een belemmering voor vrouwen om betaald werk te verrichten wegnemen, behalve als zij kleine kinderen hebben. Voor vrouwen met kleine kinderen is het wegnemen van een financiële belemmering niet voldoende. Zij hebben behoefte aan een goed geregeld ouderschapsverlof en gekwalificeerde en betaalbare kinderopvang.

De onderzoekers hebben de indruk dat in landen met een systeem van geïndividualiseerde belastingheffing en/of sociale zekerheid de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen positief wordt beïnvloed. In landen waar weinig voorzieningen voor kinderopvang beschikbaar zijn, werken veel vrouwen in deeltijd. Daarmee is een verklaring gevonden voor de lage participatiegraad van Nederlandse vrouwen en een hoog percentage van in deeltijd werkende vrouwen.

**M. Bruyn-Hundt
Th. van der Linden**

5. R.J. van Amstel, D.E. Lenshoek, H.J. Kruidenier, *Zwangerschap, moederschap in combinatie met betaalde arbeid*, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1986, blz. 24.

6. International Labour Office, *Conditions of work digest*, vol. 7, nr. 2, 1988, *Work and family, the child care challenge*, Genève, 1988, blz. 21.

7. Emancipatieraad, *Emancipatiebeleid in macro-economisch perspectief*, Den Haag, 1989, blz. 19.

8. Abva/Kabo, *Opzoek naar economische zelfstandigheid voor vrouwen*, studie naar de positie van vrouwen in Zweden en Denemarken, 1989, blz. 50.

9. ILO, op.cit., blz. 14 e.v.; P. Moss, *Childcare and equality of opportunity*, Europese Gemeenschap, 1988.

10. P. Moss, op.cit., blz. 213; Emancipatieraad, op.cit., blz. 17; Abva/Kabo, op.cit., blz. 47 e.v.